



LILLEHAMMER  
KOMMUNE

# Frivillighetsmelding for Lillehammer kommune



*«Vi har det hyggelig sammen og blir kjent med nye mennesker. Å være med på litteraturfestival gjør at vi føler at vi er del av et større prosjekt.»*

Fahim Mohammad, frivillig under Norsk litteraturfestival, intervjuet i Lillehammer Byavis 31. mai 2019.

## **INNHold**

<b>INNLEDNING</b>	<b>3</b>
<b>HVA ER FRIVILLIGHETSMELDINGEN?</b>	<b>3</b>
<b>DEN STATLIGE FRIVILLIGHETSPOLITIKKEN</b>	<b>3</b>
<b>LOKALE PLANER</b>	<b>4</b>
<b>OVERORDNETE MÅL OG PRINSIPPER</b>	<b>5</b>
<b>HVA ER FRIVILLIGHET?</b>	<b>5</b>
<b>DELTAKELSE OG UTVIKLINGSTREKK</b>	<b>6</b>
<b>FRIVILLIGHETEN SOM ET GODE I SEG SELV</b>	<b>6</b>
<b>FRIVILLIGHETEN SOM EN SAMARBEIDSPART</b>	<b>7</b>
<b>FRIVILLIGHETEN PÅ LILLEHAMMER</b>	<b>7</b>
<b>SAMARBEID MELLOM FRIVILLIGHETEN OG LILLEHAMMER KOMMUNE</b>	<b>8</b>
<b>PÅ VEI MOT EN HELHETLIG FRIVILLIGHETSPOLITIKK - SATSNINGSOMRÅDER</b>	<b>9</b>
<b>POSITIV UTVIKLING</b>	<b>10</b>
<b>REKRUTTERING</b>	<b>10</b>
<b>RAMMEBETINGELSENE</b>	<b>11</b>
<b>DIALOG OG SAMORDNING</b>	<b>12</b>
<b>SYNLIGHET OG ANERKJENNELSE</b>	<b>12</b>
<b>SAMSKAPING</b>	<b>13</b>
<b>OPPFØLGING AV FRIVILLIGHETSMELDINGEN</b>	<b>14</b>
<b>AVSLUTNING</b>	<b>14</b>
<b>LENKER TIL AKTUELLE PLANER OG NETTRESSURSER</b>	<b>15</b>

## Innledning

Frivilligheten i Lillehammer er omfattende, mangfoldig og svært verdifull for Lillehammersamfunnet!

Gjennom sitt engasjement i lag og foreninger, bruker- og interesseorganisasjoner, andre frivillige organisasjoner eller på selvstendig grunnlag, bidrar enkeltinnbyggere til et godt samfunn. Kommunen har et ansvar for å skape gode bo- og levekår, og dette er et ansvar som deles med alle. I samhandling mellom Lillehammer kommune og frivilligheten sektor vil resultatene for innbyggere bli best mulig. Alle bidrag til å skape et inkluderende lokalsamfunn er kjærkomne.

Frivillighetsmeldingen har en generell utforming. Slik rommer den bredden i aktiviteter, tilbud og tjenester som drives fra enkeltpersoner og organisasjoner i kommunen. Frivillighetsmeldingen omfavner også alle bidrar i det frivillige arbeidet, enten de oppfatter seg selv som deltakere, utøvere, hjelpere, medborgere eller annet. Alle former for frivillighet har stor verdi.

Frivillighetsmeldingen anerkjenner frivillighetens betydning, ikke bare for samfunnet generelt, men også for innbyggere som selv er frivillige, innbyggere som nyter godt av det frivillige arbeidet, og som berikelse i kommunale tjenester.

88% er enig eller svært enig i at folks frivillige engasjement er med på å utvikle og berike kommunen de bor i.

Frivillighetsbarometeret 2019<sup>1</sup>

## Hva er frivillighetsmeldingen?

Gjennom å utarbeide en frivillighetsmelding setter Lillehammer kommune frivillighet på dagsorden.

Frivillighetsmeldingen er en melding om status og satsningsområder for veien videre. Meldingen skal legge grunnlaget for debatt mellom kommunens politikere, administrasjon og sivilsamfunnet, herunder frivilligheten selv. På denne måten er frivillighetsmeldingen et verktøy som skal bidra til å utforme en helhetlig frivillighetspolitikk i kommunen.

Frivillighetsmeldingen slik den nå foreligger er utformet i samarbeid mellom kommunens folkevalgte og administrasjonen. Frivilligheten selv har bidratt med innspill gjennom et åpent møte våren 2019, høringsuttalelser og et dialogmøte med utvalg for oppvekst, utdanning og kultur, og utvalg for helse og omsorg høsten 2020.

## Den statlige frivillighetspolitikken

Meld. St. 10 (2018 – 2019) «*Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfaldig*» peker ut kursen for den statlige frivillighetspolitikken i årene framover. Den sier også noe om frivillighetens egenart og verdi i samfunnet:

*«Frivilligheita er ein stad for innverknad og samfunnsdeltaking. Frivilligheita er ikkje eit supplement til offentleg verksemd. Ho er ein grunnleggjande del av livet og verket til menneska og eit fundament i eit godt samfunn. Frivilligheit skaper engasjement, fellesskap, inkludering og kulturell og demokratisk innsikt. (...) Eit grunnleggjande prinsipp for frivillighetspolitikken er sjølvstendet til frivilligheita. Det er ikkje staten som set måla for frivilligheita – det gjer frivilligheita sjølv.»*

<sup>1</sup> <https://www.frivillighetnorge.no/nyheter/frivillighetsbarometeret-2019>

I stortingsmeldingen peker regjeringen ut fire frivillighetspolitiske mål som grunnlag for sine prioriteringer:

- Frivilligheten skal være tilgjengelig for alle som ønsker å delta.
- Frivilligheten skal være sterk og uavhengig. Støtteordningene skal bli sterkere, bredere og åpner, med større muligheter til å også inngå samarbeid mellom frivilligheten, privatpersoner og næringslivet.
- Det skal være enkelt å drive frivillig organisasjoner, særlig når det gjelder å søke, motta og rapportere på offentlig støtte.
- Frivilligheten skal sikres en plass rundt bordet. Et godt samspill mellom frivilligheten og offentlige styresmakter skal bygge oppunder frivillig aktivitet.

God koordinering og samordning mellom ulike offentlige etater og institusjoner vil være avgjørende for å bygge opp under de frivillighetspolitiske målene.

### Lokale planer

I Kommuneplanens samfunnsdel (2014-2027) er ambisjonen om å tilrettelegge for, og inngå tettere samarbeid med frivilligheten formulert slik: *«Lillehammer kommune skal aktivt søke kunnskap hos og inngå forpliktende samarbeid med nasjonale og internasjonale forsknings- og kompetansemiljøer, næringsliv, frivillige aktører og andre offentlige instanser for å videreutvikle kommunale tjenester, og Lillehammer som lokalsamfunn».*

I Kommunedelplan helse og omsorg (2018-2028) beskrives Lillehammers mangfoldige kultur- og foreningsliv som *«et godt utgangspunkt når fokuset i de kommunale helse- og velferdstjenestene skal dreies i retning av den enkelte innbyggers medvirkningsansvar, muligheter og ressurser».*

Kommunedelplan helse og omsorg går langt i å peke ut frivilligheten som en strategisk samarbeidspartner for å kunne møte fremtidens utfordringer i helse- og omsorgssektoren: *«Samarbeidet mellom kommunen og frivillige enkeltpersoner, lag, foreninger og organisasjoner må bygge på prinsippet om at frivillig sektor er en viktig og integrert del av eldreomsorgen. Det er viktig å anerkjenne frivilligheten som helt nødvendig del av omsorgsarbeidet i Lillehammer kommune.»*

I Kommunedelplan oppvekst (2018-2028) står forholdet mellom Lillehammer kommune og frivilligheten beskrevet slik: *«På oppvekstområdet har de frivillige organisasjonene en helt sentral rolle innen idrett og kunst/kultur. Høsten 2018 hadde Lillehammer kommune oversikt over 99 ulike aktiviteter for barn i grunnskolealder, i regi av totalt 83 ulike organisasjoner, lag og foreninger. Dette viser bredden i tilbudet. I tillegg til aktiviteten i seg selv, bidrar disse organisasjonene til deltakelse, samarbeid mellom voksne som engasjerer seg rundt barna, fellesskap og levende nærmiljø.»* Også integreringsfeltet trekkes fram som et område der frivilligheten i dag gir betydelige bidrag: *«Ideelle og frivillige organisasjoner er viktige støttespillere i inkluderingsarbeidet, og kan skape felles arenaer og møteplasser for ulike deler av befolkningen.»*

I Kommunedelplan for fysisk aktivitet og naturopplevelse (2018 – 2021) omtales betydningen av frivillig arbeid i flere sammenhenger. Relatert til oppvekstfeltet heter det blant annet at *«den frivillige, medlemsbaserte idretten skal stimuleres til å opprettholde og videreutvikle mangfoldet av aktivitetstilbud for barn og ungdom»* og *«det skal arbeides for at anlegg (idrettsanlegg/ haller, natur/ friområder og skoleanlegg) kan benyttes gratis til organisert og egenorganisert aktivitet for barn og unge».*

## Overordnede mål og prinsipper

Det er fastslått i kommunal planstrategi for Lillehammer (2016 – 2019) at «kommunestyret vil ha en helhetlig frivillighetspolitikk».

For det videre arbeidet med å utforme en helhetlig frivillighetspolitikk er det valgt fem overordnede prinsipper og målsettinger for kommunens arbeid med og for frivilligheten:

1. Frivilligheten er selvstendig. Det er ikke kommunen som skal sette mål for frivilligheten - det skal frivilligheten sette selv.
2. Det skal være lett å drive frivillig aktivitet og organisasjonsvirksomhet i Lillehammer.
3. Kommunen skal bidra til synliggjøring av organisasjonene og stimulere til mangfold, bredde og en nyskapende frivillig sektor, for derigjennom å bidra til økt rekruttering av frivillige.
4. Kommunen skal styrke samhandlingen mellom kommunal og frivillig sektor for å synliggjøre utfordringer, behov og muligheter, og tilrettelegge for økt samhandling frivillige aktører imellom.
5. Kommunens lokaler, uteplasser og anlegg skal være tilgjengelige, meråpne og fylles med frivillig aktivitet. De skal være rimelige eller gratis å bruke for frivilligheten. Kommunen og frivilligheten skal samarbeide for at utstyr ikke er en barriere for barn og unges deltagelse i aktivitet.

Gjennom disse overordnede prinsippene vil Lillehammer kommune følge opp de nasjonale føringene for frivillighetspolitikken.

## Hva er frivillighet?

Frivillighet er et begrep som rommer svært ulike former for aktivitet, på tvers av en rekke sektorer. En dekkende, tydelig og omforent definisjon av frivillighetsbegrepet er derfor krevende å komme fram til.

I stortingsmeldingen «*Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfaldig*» skriver regjeringen at den «*anerkjenner det mangfaldet som utgjør sivilsamfunnet og frivilligheita, og ser det ikkje som si oppgåve å definere kva som er sivilsamfunnet, og kva som er ein frivillig organisasjon*». Begrepet snevres likevel inn ved at: «*Innramminga regjeringa har valt for denne stortingsmeldinga, er dei kriteria som ligg til grunn for registrering i Frivilligheitsregisteret med eit søkjelys på den ubetalte, felles innsatsen og samværet som skjer i meir eller mindre organiserte former. (...) Det ubetalte perspektivet på deltaking og aktivitet som botnar i at vi gjer noko saman eller for andre utan verken å skulle leve av det sjølve eller gjere oppgåver på vegner av det offentlege, er viktigare enn nokon gong*».

Frivillighet Norge definerer frivillighet som «*virksomhet, som for det vesentligste er basert på frivillige gaver/innsamlede midler og/eller frivillig tidsbruk, og som har et ikke-kommersielt formål*», og viser til FNs arbeidslivsorganisasjon sin definisjon av frivillig arbeid: «*Ikke-obligatorisk arbeid, det vil si den tiden en person bruker på å utføre en eller flere aktiviteter - enten gjennom en organisasjon, eller direkte overfor andre utenfor egen husholdning - uten å ta betalt*»<sup>2</sup>. Arbeidstilsynet utdyper at

---

<sup>2</sup> <https://www.frivillighetnorge.no/fakta/hva-er-frivillighet>

«frivillig arbeid er arbeid der ein ikkje er i eit ordinært tilsettingsforhold og ein ikkje mottar ordinær lønn. Frivillig arbeid er gjerne knytt til organisasjonar med eit samfunnsnyttig føremål (...) Eksempel på frivillig arbeid er arbeid på festivalar, stevne, arrangement i regi av idrettslag eller ideelle og kulturelle organisasjonar»<sup>3</sup>.

Med utgangspunkt i disse definisjonene omfatter frivilligheten både organisasjonsarbeid og uorganisert innsats fra enkeltpersoner, samt det frivillige arbeidet av både kortere (mer dugnadsbasert) og lengre varighet.

### Deltakelse og utviklingstrekk

«Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfaldig» peker på noen utviklingstrekk i den frivillige deltakelsen. Det skjer en økning i mer kortsiktig frivillig arbeid, og frivillige sprer engasjementet sitt mer i dag enn de gjorde tidligere. Dette gjør at organisasjonene må tilpasse seg redusert medlemskap og mer selektive deltakere og frivillige.

Samtidig som at dette tyder på mindre lojalitet til enkeltorganisasjoner, fastslår stortingsmeldingen at den gruppen frivillige som bruker mer enn ti timer på frivillig arbeid i måneden over tid, står for omtrent 70 prosent av alt frivillig arbeid i Norge.

Det er en relativt ny utvikling at kjønnsfordelingen i frivilligruppen er lik. Når det gjelder minoritetsbefolkningen er innbyggere i denne gruppen både mindre deltakende i frivillighet enn etniske nordmenn og underrepresentert i de fleste typer organisasjoner. Generelt deltar personer med høy utdanning, stabil tilknytning til arbeidslivet og god inntekt, i større grad enn de som har færre slike ressurser, både i organisasjonslivet og samfunnet ellers<sup>4</sup>.

### Frivilligheten som et gode i seg selv

Merverdien av det frivillige arbeidet kommer hele Lillehammersamfunnet til gode. Det er av stor betydning at innbyggerne fortsetter å være aktive som frivillige. Frivillig arbeid skaper en arena for deltakelse, tilhørighet og mestring. Fravær av møteplasser og sosiale bånd skaper grobunn for en rekke fysiske og psykiske utfordringer. Gjennom fellesskap og å gjøre en innsats for andre eller for lokalsamfunnet generelt, kan enkeltpersoner og familier oppleve anerkjennelse, verdi og økt livskvalitet.

I Lillehammer er enkeltgrupperinger som «spreke pensjonister» og studenter blitt pekt på som viktige ressurser for frivilligheten og lokalsamfunnet. De er også nevnt som grupper der det finnes en del mennesker som lever i ensomhet og sosial isolasjon. For disse menneskene kan det være av stor betydning å få tilknytning til en organisasjon og/eller oppgave som oppleves meningsfull.

Frivilligheten ansees som en viktig inkluderingsarena. I denne sammenheng er det verdt å merke seg at innbyggere med lav sosioøkonomisk status, som generelt lever i større risiko for utenforskap enn dem med høyere sosioøkonomisk status, også har lavere deltakelse i frivillig arbeid.

---

<sup>3</sup> <https://www.arbeidstilsynet.no/arbeidsforhold/ansettelse/frivillig-arbeid/>

<sup>4</sup> <https://www.regjeringen.no/contentassets/82a9eff104b3441d92c04198370a0724/nn-no/pdfs/stm201820190010000dddpdfs.pdf>

## Frivilligheten som en samarbeidspart

Det er en økende erkjennelse av at dagens velferdsproduksjon ikke er bærekraftig over tid. Kommuneøkonomien er anstrengt og utfordringene blir ikke mindre i årene som kommer. Situasjonen med økte offentlige kostnader, kombinert med et fall i statsinntektene, vil naturligvis også merkes i en kommune som Lillehammer. Regjeringens perspektivmelding (Meld. St. 29 (2016-2017)) tegner et bilde av de utfordringene som venter:

*«En eldre befolkning fører til at en mindre del av befolkningen jobber og betaler skatt og at utgifter til pensjoner og helse- og omsorgstjenester vil øke. De neste 10–15 årene vil dermed handlingsrommet i finanspolitikken være langt mindre enn vi er blitt vant til. Når tidsperspektivet forlenges, blir presset på offentlige finanser enda sterkere. Inntektene må opp eller utgiftene ned.»*

Sentrale føringer presiserer at frivilligheten ikke skal overta lovpålagte oppgaver, men gir samtidig et spillerom for den enkelte kommune og den lokale frivilligheten til å utforme sin frivillighetspolitikk. Føringerne gitt fra staten er videre tydelige på at frivillig sektor skal kunne delta i politiske prosesser og at dette vil bidra til økt mangfold og demokratiutvikling i samfunnet.

Utover 2000-tallet har ordet samskaping blitt mye brukt internasjonalt for å beskrive de nye formene for samarbeid mellom offentlige og ikke-offentlige aktører. For å få til et godt samarbeid må frivillig sektor selv være med å definere hva som skal gjøres og hvordan<sup>5</sup>. Funn fra et internasjonalt forskningsprosjekt<sup>6</sup> viser at samskaping blir sett på som et mål i seg selv. At man gjennom bedre samarbeid får økt brukertilfredshet, økt treffsikkerhet i tjenester og forbedring av eksisterende tjenester. Når det gjelder økt effektivitet i tjenesteproduksjon, er det imidlertid få indikatorer i studien som tyder på dette<sup>7</sup>.

Det er stilt spørsmål ved om frivilligheten bør få mer plass i det offentlige systemet, eventuelt om det offentlige i større grad bør gå sammen med frivilligheten om å takle nye utfordringer. Det å engasjere frivillige i samarbeid krever imidlertid at det settes av ressurser til systematisk oppfølging med rekruttering, organisering, koordinering, opplæring, motivasjon og veiledning.

## Frivilligheten på Lillehammer

Lillehammer kommune har om lag 300 foreninger registrert, det samme har frivilligregisteret i Brønnøysund. Man kan anta en viss underrapportering til disse registrene og at det totale antallet lag og foreninger ligger et sted mellom 300 og 400. Disse foreningene og den frivillige aktiviteten utgjør en betydelig ressurs i Lillehammer. I tillegg gjøres det en omfattende frivillig innsats av enkeltpersoner, utenom lag og foreninger. Dette omtales gjerne som den uorganiserte frivilligheten, og kommer i tillegg til den aktiviteten som registreres.

Nasjonalt var verdiskapingen i frivillig sektor i 2017 på et bruttoprodukt på om lag 136 milliarder kroner. Ideelle og frivillige organisasjoner innen helse, omsorg og utdanning er de største bidragsyterne og utgjør omtrent 60 prosent av bruttoproduktet når vi ser bort fra den frivillige innsatsen. Det området med klart mest dugnadsinnsats er kultur og fritid, et område som også

---

<sup>5</sup> Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor «Nye samarbeidsrelasjoner mellom kommuner og frivillige aktører».

<sup>6</sup> Learning from Innovation in Public Sector Environment (LIPSE)

<sup>7</sup> Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor «Nye samarbeidsrelasjoner mellom kommuner og frivillige aktører»

omfatter idretten. Idrett aktiverer om lag en fjerdedel av alle frivillige årsverk<sup>8</sup>. Fordelt på antall innbyggere i Norge samme år, utgjør den samlede verdiskapningen nesten kr 26 000 pr. innbygger. Med dagens innbyggertall tilsvarer denne innsatsen en verdi på 725 millioner kroner i Lillehammer. F.eks. er det i Birkens arrangementer 4 500 personer som årlig som jobber frivillig, på selvstendig grunnlag eller i form av dugnad for sin forening. I kommunedelplan for fysisk aktivitet og naturopplevelse står det følgende: «Det vi med stor sannsynlighet kan fastslå er at idrettslagenes dugnadsinnsats tilknyttet drift og vedlikehold av anlegg er betydelige og representerer sannsynligvis mer (omregnet i reelle kostnader og årsverk) enn det tilskudd som avsettes årlig over de kommunale budsjetter.» Samtidig som at noen tar til orde for at dette dugnadsarbeidet er å regne som en forpliktelse, trekker andre frem «foreldrefrivilligheten» generelt - både i og utenfor store arrangementer – som svært viktig.

Over 70% av ungdom ved Lillehammers ungdomsskoler er med i en klubb, lag eller forening. På videregående skole er dette tallet drøyt 40%. Flest er engasjert i idrett så følger annen organisasjon, fritidsklubb, kulturskole, korps og til slutt religiøse foreninger<sup>9</sup>.

### Samarbeid mellom frivilligheten og Lillehammer kommune

I Lillehammer kommune foregår det samarbeid mellom frivilligheten og det kommunale apparatet innenfor alle sektorer.

Innenfor helse-, omsorgs- og velferdsområdet gjør frivillige i dag en viktig innsats både gjennom organisasjoner, lag/foreninger og som enkeltpersoner. En fellesnevner for frivilligheten på helse- og velferdsfeltet er at den bidrar til å skape sosiale aktiviteter og fellesskap. Eksempelvis er det etablert et nært samarbeid mellom frivillige og «Aktiv omsorg», noe som gjør at man kan tilby en rekke aktiviteter ved Lillehammer helsehus og alle fem bo- og servicesentrene. Frivillige bidrar også som besøksvenner og i forbindelse med transport- og følgetjenester. Et annet eksempel på aktivitetstilbud er friluftaktiviteter i regi av Den norske turistforening (DNT) og kommunens tilrettelagte tjenester.

Innenfor arbeidstrening har kommunen et godt etablert samarbeid med Frelsesarmeen, og Kirkens Bymisjon satser nå på sykkelverkstedet Pedalen, som også er et samarbeidsprosjekt med de kommunale tjenestene. Fra 1. januar 2018 ble det åpnet for at frivillig arbeid etter avtale med NAV kan inngå som arbeidsrettet aktivitet når man tar imot arbeidsavklaringspenger. Regelverket åpner også for at personer som tar imot dagpenger kan delta i frivillig arbeid. NAV samarbeider med ulike deler av frivilligheten for å tilby deltakelse i frivillig arbeid der det er hensiktsmessig som en del av den individuelle oppfølgingen.

Lillehammer Læringscenter har et godt og utstrakt samarbeid med Lillehammer Frivilligsentral og Røde Kors rundt integreringsarbeidet for flyktninger bosatt i Lillehammer. Flyktningene trenger en venn, en guide, et nettverk – noen som kan hjelpe dem med språktrening og noe å gjøre på fritiden. Frivillige bidrar også med viktige integreringstiltak i tilknytning til Lillehammer bibliotek.

Det er et utstrakt samarbeid mellom grunnskolen og frivilligheten. Her kan nevnes at flere idrettslag blant annet er behjelpelige med utlån av sportsutstyr i forbindelse med enkeltarrangementer og temadager, og på denne måten får elever opplevelser de ellers ikke hadde fått. Opplevelser skapes

---

<sup>8</sup> <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/frivillige-utforte-142-000-arsverk>

<sup>9</sup> Ungdata 2018



også gjennom samarbeid mellom skolen og byens kulturfestivaler gjennom året. Gratis leksehjelp er et eksempel der frivilligheten gir et viktig bidrag til enkeltelever i Lillehammerskolen.

Lillehammer kommune har gitt støtte til Naturvernforbundet sin «strandryddeuke» i form av motivasjonsmidler. Dette er midler som brukes til å «lønne» spesielt skoleklasser som stiller opp på rydding. I dette eksempelet inkluderer samhandlingen med frivilligheten flere av kommunens sektorer. Et annet eksempel knyttet til miljøvennlig byutvikling er samarbeid med Naturvernforbundet om bekjempelse av fremmede arter.

Tjenesteområde for park og idrett har utstrakt kontakt med idretts- og friluftsansisasjonene, og kommunens idrettskonsulent deltar på alle møter i idrettsrådet. DNT Lillehammer er et eksempel på en organisasjon som i tillegg til å drive aktiviteter for barn og voksne, gjør en betydelig innsats innenfor tilrettelegging for egenorganisert aktivitet i Lillehammer.

Innenfor kulturområdet kan nevnes etablerte samarbeid som for eksempel Filmklubben og Barnefilmklubben som er viktige tilskudd til tilbudet ved Lillehammer kino, og kulturskolens kontakt med en ulike musikk- og teaterforeninger. Frivillige er også aktive i forbindelse med avvikling av arrangementene på Litteraturhus Lillehammer, både når det gjelder rigging og selve vertskapsrollen.

I tillegg til faste aktiviteter og kontinuerlig samarbeid gjennom året, finnes det en rekke eksempler på arrangementer, begivenheter og hendelser der frivillige organisasjoner og kommunale tjenester opptrer sammen og drar veksler på hverandre. Lillehammer Læringscenter bruker bevisst mange av byens arrangementer og festivaler som integreringsarena, eksempelvis Birken, World Cup og Litteraturfestivalen. På helseområdet har Sanitetsforeningen flere ganger hjulpet helsestasjonen med organisering og gjennomføring av russevaksinering og HPV-vaksinering til ungdom og unge voksne. Innenfor by og samfunnsutvikling kan nevnes samarbeid med Fremtiden i våre hender om kampanjer som for eksempel MatVinn og Plastutfordringen.

Det varierer hvordan samarbeidet er strukturert og organisert. Mens noe er «etablerte tradisjoner» og «gode vaner», er annet samarbeid mer formalisert. Eksempelvis finnes det en beredskapsavtale mellom Lillehammer Røde Kors og kommunen om oppgaver knyttet til samfunnsberedskap. Det finnes også en nylig inngått partnerskapsavtale mellom SOS barnebyer og kommunen. Denne er ikke spesifisert på oppgaver, men har mer karakter av en intensjonsavtale om å sammen avdekke behov og jobbe frem gode løsningsforslag og tiltak. Et annet eksempel er at Lillehammer kommune er ISO-sertifisert som Global Active City, og dette innebærer også at det er formalisert et nettverk mellom kommunen, lag/foreninger, og øvrig organisasjons- og næringsliv. Gjennom regelmessig kontakt og koordinert fra kommunen, ivaretar partnerne et felles ansvar for å nå målene om en mer aktiv, friskere og lykkeligere befolkning, og om Lillehammer som en by for aktive gjester.

Tjenesteområde kultur arrangerer årlig et fast dialogmøte for lag og foreninger i kommunen. I tillegg avholdes sporadiske møter ved behov.

## På vei mot en helhetlig frivillighetspolitikk - satsningsområder

I Meld.St 19 (2018 – 2019) «Folkehelsemeldinga» heter det at *«frivillige organisasjoner på ei rad område – friluftsliv, idrett, sosialt arbeid, kultur og nærmiljø – spiller ei viktig rolle i folkehelsearbeidet, både i kraft av dei aktivitetane organisasjonane står for, og ved at det gir eigenverdi for enkeltmenneske å engasjere seg i frivillig arbeid».*

En helhetlig frivillighetspolitikk trenger virkemidler for å ivareta begge disse perspektivene. Svaret på spørsmålet om hvilke virkemidler kommunen ønsker å benytte vil være en del av politikktutforming.

### Positiv utvikling

Gjennom de innspillene frivilligheten har kommet med i arbeidet med meldingen, synes det som om flere opplever en positiv utvikling når det gjelder anerkjennelse av frivilligheten som ressurs. Noen lag/ foreninger og organisasjoner gir uttrykk for en viss utålmodighet med tanke på konkrete tiltak. Det påpekes likevel at i tillegg til et ønske om kontakt, oppleves det å være vilje til å involvere frivilligheten og til å utvikle samarbeidet, både i kommunen og i frivilligheten selv.

Flere har trukket frem at det er mer kontakt og samhandling nå enn tidligere, og det finnes mange gode eksempler på samarbeid om aktiviteter og tilbud. Samarbeidet foregår både organisasjonene imellom, og mellom organisasjoner og kommunen. Noen opplever en større grad av likeverdighet i denne relasjonen nå enn tidligere, og det finnes flere samhandlingsavtaler og partnerskap som får positiv omtale. Samtidig pekes det på at det å utvikle samarbeidet er en prosess, og det er forventninger knyttet til at dette prosessarbeidet skal fortsette i etterkant av denne meldingen.

I det videre arbeidet med en helhetlig frivillighetspolitikk skal det legges til rette for frivillig aktivitet og god samhandling med særlig fokus på sårbare grupper og grupper som står i fare for å oppleve utenforskap av ulike årsaker. Politikere og representanter fra frivilligheten har pekt på barn og unge, studenter og innbyggere som er nye i Lillehammer, samt eldre og pensjonister. Det er også ønskelig med et særlig fokus på innbyggere med nedsatt funksjonsevne og innbyggere med minoritetsbakgrunn.

Noen satsningsområder har utmerket seg i arbeidet med frivillighetsmeldingen. De valgte satsningsområdene følger opp de overordnede prinsippene for kommunens samhandling med frivilligheten.

### Rekruttering

Det er kommet flere innspill på at rekrutteringen til frivillig arbeid kan være utfordrende. Dette handler dels om at det er varierende interesse og pågang, og dels om at de som melder seg ikke kan/ønsker å forplikte seg over tid. Dette samsvarer godt med nasjonale trender. På landsbasis har man også sett at deltakelsen varierer med sosioøkonomisk status, noe avhengig av type frivillighet. Det er i utgangspunktet ikke grunn til å tro at Lillehammer skiller seg ut på dette området. Konkret har det vært uttrykt bekymring lokalt for at ikke-etnisk norske jenter er underrepresentert i frivillige organisasjoner, da spesielt innenfor idretten.

I den videre samhandlingen er rekruttering til frivillighet utpekt som et satsningsområde. Det er spilt inn som en utfordring at studenter og pensjonister ikke blir sett på som en ressurs. Det kan også tenkes at samarbeidet mellom kommunen og organisasjonslivet kan utvides på flere områder med målsetting om å favne flere som av ulike årsaker står helt eller delvis utenfor utdanning og arbeid. Gjennom samarbeid mellom kommunen og frivilligheten, bør man kunne oppnå høyere deltakelse blant innbyggere med minoritetsbakgrunn, og da særlig kvinner. Generelt er det viktig å legge til rette for å inkludere innbyggere med et begrenset nettverk i Lillehammer.

Det kommer innspill på at Lillehammer kommune bør etablere flere møteplasser, både med tanke på rekruttering til frivilligheten og for å legge til rette for dialog mellom frivilligheten og kommunen.

## Rammebetingelsene

I løpet av arbeidet med frivillighetsmeldingen er det kommet mange innspill fra lag/ foreninger og organisasjoner som handler om frivillighetens rammebetingelser. Uforutsigbarhet, krevende økonomi og mangelfulle fasiliteter sliter på flere av organisasjonene. Manglende kontakt og dialog med kommunen ser ut til å forsterke denne opplevelsen.

### *Lokaler*

En stor del av innspillene har handlet om behovet for egnede lokaler. Frivilligheten etterspør lokaler som kan lånes gratis eller eventuelt leies til en overkommelig pris. Det er behov for både møterom og lager, og for noen aktiviteter er forhold som akustikk, takhøyde mv. av betydning. Det er stilt spørsmål om kommunens lokaler i større grad kan åpnes for frivillig aktivitet, særlig på kveldstid, og flere har tatt til orde for at det hadde vært nyttig å etablere et slags «Frivillighetens hus».

I tillegg til en vurdering av om flere kommunale bygg kan stilles til disposisjon for frivilligheten, kan kommunen bidra med å markedsføre Frivilligsentralens nye lokaler i Brubakken, som er gjort tilgjengelig for foreningslivet i Lillehammer, og Lillehammer Røde Kors sine lokaler i Anne Mourudsvei som er tilgjengelig for utleie.

### *Økonomi*

Økonomisk trygget og forutsigbare tilskuddsordninger kommer også høyt på den lokale frivillighetens ønskeliste. Selv om foreningene drives av frivillig arbeid har man utgifter til trenere, dirigenter, noter, utstyr, turer, cuper, konserter og husleie. Det jobbes hardt for å holde utgiftsnivået nede for deltakere på aktiviteter. Likevel erfarer man i noen tilfeller at et for enkelte blir for kostbart å delta.

Det er viktig for frivilligheten at kommunen opprettholder, og gjerne øker, eksisterende tilskuddsordninger. Tilskuddsordningene må være enkle å søke og rapportere på.

### *Administrasjon og veiledning*

Lag/ foreninger og organisasjoner opplever at økte krav til administrasjon av foreningene gjør driften unødvendig tung og at det er krevende å rekruttere til leder- og styreverv. Dette er et av argumentene som er fremmet for å etablere en koordinerende funksjon i kommunen som kan gi støtte og opplæring i administrering av foreningene. Det er ulike opplevelser på dette området, og høringsinstansene er delte i sitt syn på hva som bør være kommunens rolle. Noen foreninger har ansatte lokalt, og mange har regionale og nasjonale overbygninger med ressurser og opplegg for diverse kurs. Andre har på sin side verken ansatte eller en sentral organisasjon å støtte seg til.

### *Forpliktende samarbeid*

Enkelte organisasjoner er tydelige på at de ønsker å etablere mer gjensidig forpliktende samarbeid med kommunen, gjerne nedfelt i samarbeidsavtaler. Dette handler om å skape forutsigbarhet i rammebetingelser og i organisasjonens posisjon. Et godt og systematisk samarbeid med frivilligheten vil kreve prioritering av ressurser i kommunen. Spørsmålet om i hvilken grad kommunen skal inngå samarbeidsavtaler og i hvilken form disse bør være, er aktuelle for det videre arbeidet med en frivillighetspolitikk. Tatt i betraktning at en del av organisasjonene er i konkurranse både om medlemmer, frivillige og kommunale og statlige økonomiske tilskudd er det avgjørende for et godt samarbeid med frivilligheten at kommunen har et bevisst forhold til hvordan dette skal gjøres.

## Dialog og samordning

Lag/ foreninger og organisasjoner etterlyser tettere dialog med kommunen. For noen aktører begrenser kontakten med kommunen seg til kommunens årlige dialogmøte, mens andre virksomheter har tett samarbeid og mange møtepunkter. Det kommer frem gjennom innspillene at manglende kjennskap til hverandre og kunnskap om ulike tilbud og tjenester er en hindring for god samhandling. I dette ligger også manglende kontaktpunkt eller informasjon om hvordan frivilligheten skal ta kontakt med kommunen. Flere savner dialog rundt utfordringene i Lillehammer og hvordan lag/ foreninger og frivillige organisasjoner, sammen med kommunen kan møte disse utfordringene.

Flere tar til orde for at det bør finnes noen i kommunen som har et særlig ansvar for å samhandle med frivilligheten – legge til rette for dialog og erfaringsdeling, sørge for markedsføring og synliggjøring, samt være et knutepunkt for samordning av ulike utfordringer og mulige løsninger. En slik funksjon vil også kunne bidra i en tydelig rolle- og forventningsavklaring mellom frivilligheten og kommunen. Hva kan/bør frivilligheten påta seg av oppgaver? På hvilke områder har kommunen anledning til å si fra seg eller dele på oppgaver? Hvor langt strekker medvirkningen seg, og hvilke beslutninger kan ikke lenger påvirkes? Tydelig kommunikasjon på slike spørsmål vil trolig kunne bidra positivt i samhandlingen mellom frivilligheten og kommunen.

Det har i flere kommuner blitt opprettet stillinger som frivillighetskoordinator, og det er noe ulikt hva disse stillingene inneholder. Kjernen er likevel at de skal være et bindeledd mellom det offentlige og det frivillige. Frivillighetskoordinatorerne tilrettelegger for de frivillige aktørene, og oppgaver som å veilede, arrangere kurs i søknadsskriving og økonomihåndtering, markedsføring mv. kunne eventuelt legges til en slik stilling.

Lillehammer kommune har med ujevne mellomrom hatt kurs for lag- og foreninger i søknadsskriving og økonomihåndtering. Dette har vært et etterspurt tilbud. Også kurs om ulike former for markedsføring, bruk av sosiale medier, mediehåndtering mv. kan være aktuelle.

Det stilles stadig større krav til hvordan en forening skal drives, og i tillegg har Lillehammer mange store arrangementer. Profesjonaliseringen av frivilligheten, og også den manglende felles oversikten over behov, tilbud og organisasjoner i Lillehammer er argumenter for å etablere en funksjon for samordning, som også kan ivareta en veiledende rolle ovenfor frivilligheten.

Forslaget om å sette av ressurser til en egen frivillighetskoordinator, enten i regi av kommunen selv eller knyttet til Lillehammer frivilligsentral, er beskrevet i kommunedelplan helse og omsorg, «*Leve hele livet*», og forslaget fremmes også i forbindelse med frivillighetsmeldingen. Mens noen ønsker at det etableres en slik funksjon, i form av et eget kontor eller en stilling, er andre tydelige på at de anser det som uhensiktsmessig. Gjennom høringsinnspillene kommer det frem at mange organisasjoner har god nok støtte i egne systemer, eller at det er mer formålstjenlig at finansieringen av en slik funksjon heller tildeles direkte til virksomhetene.

Uavhengig av hvordan det organiseres er innspillene entydige i at kommunen i større grad enn i dag må imøtekomme behov for et forutsigbart og tilgjengelig kontaktpunkt, bedre og mer felles oversikt over frivilligheten i Lillehammer, samt tettere dialog.

## Synlighet og anerkjennelse

Flere lag/ foreninger og organisasjoner i Lillehammer ønsker seg større synlighet og samarbeid med kommunen rundt markedsføring av organisasjonen og aktivitetstilbudet. Kommunens hjemmesider nevnes spesielt, og disse oppleves krevende å orientere seg i og lite oversiktlige for den som skal

søke informasjon. Foreningene ønsker all relevant informasjon og foreningsregister samlet på ett sted – lett tilgjengelig på førstesiden.

I dag finnes en liste over lag/ foreninger og organisasjoner som kommunen har registrert, og denne er tilgjengelig på kommunens hjemmeside. Listen er imidlertid ikke uttømmende og den vedlikeholdes manuelt. Dette innebærer både at organisasjonene rutinemessig må informere kommunen om endringer, samt at kommunens ansatte fortløpende må oppdatere og publisere listen dersom denne skal være ajour. Dette er et sårbart system og det finnes eksempler på kommuner som har knyttet sin oversikt direkte til Frivillighetsregisteret i Brønnøysund. Til tross for at det ikke er registreringsplikt i Frivillighetsregisteret, vil man finne mange av de frivillige organisasjonene og det er mulig å søke på kategori, fylke og kommune. Det kan tenkes at en «manuell» liste vil være hensiktsmessig å avgrense til de organisasjonene som ikke er registrert i Frivillighetsregisteret.

Store arrangementer får ofte mye fokus, både i bybildet, i ulike medier og på folkemunne. I dette er det viktig å ikke glemme «hverdagsforeningene», som driver jevnt og trutt gjennom hele året. Lag og foreninger ber kommunen om å jobbe for å fremme deres arbeid, og frivilligheten ønsker seg anerkjennelse fra kommunen for innsatsen den gjør i lokalsamfunnet.

Anerkjennelse handler også om å bli hørt. Gjennom å ta lag/ foreninger og organisasjoner med på råd og involvere dem i beslutningsprosesser, kan kommunen vise at deres erfaringer og vurderinger er betydningsfulle. I denne sammenheng er det avgjørende at kommunen tydelig kommuniserer hvor langt medvirkningen strekker seg. Spørsmålet «hva er viktig for deg?» kan bare stilles i de tilfeller der kommunen er interessert i å høre svaret.

## Samskaping

Frivilligheten ønsker seg en felles innsats for å skape møteplasser, inkludere og forebygge utenforskap. Både representanter fra frivilligheten og kommunens politikere peker på nødvendigheten av å holde fokus på og prioritere grupper i sårbare livssituasjoner. Frivilligheten ønsker å samarbeide med kommunen om å definere behov og å utvikle tilbud og tjenester innenfor det som er organisasjonens egenart og målsettinger.

De ulike sektorene i Lillehammer kommune skisserer mange muligheter for økt samarbeid med frivilligheten i årene som kommer. Kommunen vil bidra til samskaping med frivilligheten når det gjelder oppgaver som skal løses i skjæringspunktet mellom offentlig og frivillig sektor. Både innenfor integreringsarbeidet, arbeidsrettet virksomhet/ NAV og helsetjenestene i Lillehammer, blir det ansett å ligge et stort potensial i et økt samarbeid. Økt samarbeid mellom det offentlige og frivillig sektor krever dialog, god planlegging og bevisste valg knyttet til hvilke oppgaver frivilligheten kan og bør ta, og under hvilke forutsetninger.

Et systematisk og forpliktende samarbeid mellom det offentlige og frivilligheten forutsetter både kunnskapsheving og holdningsendring og en frivillighetspolitikk som besvarer spørsmål som for eksempel: Hvilke rammebetingelser er viktig for å utløse økt frivillig engasjement? Hvilken form for sambruk kan man ha av kommunens lokaler? Hvordan kan frivilligheten og kommunen, både sammen og hver for seg, bidra til å rekruttere innbyggere fra ulike deler av befolkningen til frivillig arbeid? Hva skjer når de frivillige ikke føler de jobber frivillig lenger? Det må også avklares mer juridiske spørsmål som: I hvor stor grad kan man gjøre forpliktende avtaler med frivillig sektor? Når inntre arbeidsgiveransvar? Hvor går grensen mellom frivillig arbeid og sosial dumping? Hvilke regelverk kommer til anvendelse ved tettere samarbeid, og hvordan kan vi forholde oss til disse? Og

sist, men ikke minst: Hva kan vi lære av andre kommuner som har fått til et godt samspill mellom kommunen og frivilligheten?

Frivilligheten er mangfoldig – og frivilligheten trenger ulike former for tilrettelegging. Det er derfor viktig at Lillehammer kommune tilbyr et bredt spekter av virkemidler, forankret i en helhetlig frivillighetspolitikk.

### Oppfølging av frivillighetsmeldingen

Utforming av en helhetlig frivillighetspolitikk skjer i den videre dialogen mellom kommunens politikere, administrasjon og frivilligheten selv.

Den enkelte sektor skal følge opp føringer fra frivillighetsmeldingen i ordinære styringsdokumenter. En kort status for oppfølgingen av frivillighetsmeldingen for hver sektor, inkludert leveranssmål, innarbeides i kommunens økonomi- og handlingsplan. Gjennom det årlige arbeidet med virksomhetsplaner skal det enkelte tjenesteområde konkretisere tiltak, tidsperspektiv og ansvar ytterligere.

Ved revidering av kommunedelplaner skal forholdet mellom frivillig sektor og Lillehammer kommune gis særlig oppmerksomhet.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2015) har utgitt et inspirasjonshefte for kommuner som vil videreutvikle samarbeidet med frivillig sektor. Videre har KS og Frivillighet Norge utformet en samarbeidsplattform om frivillighetspolitikk. Disse dokumentene kan være nyttige hjelpemidler i Lillehammer kommunes videre arbeid.

### Avslutning

Stortingsmeldingen «Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfaldig» peker på frivillig sektor som avgjørende for å ivareta et demokratisk, tillitsbasert samfunn, der innbyggerne sikres livskvalitet, mening og tilhørighet gjennom innsatsen de gjør for fellesskapet:

*«Utan ein sterk, sjølvstendig og mangfaldig frivillig sektor ville vi ikkje hatt det vi set mest pris på, nemleg eit demokrati prega av ytringsfridom der enkeltmenneske får bruke ressursane sine og oppleve meistring i samspel med og med omsorg for kvarandre.»*

Det viktigste premisset for å kunne oppnå dette i Lillehammer, vil være at frivilligheten fortsatt er et viktig innslag i lokalsamfunnet i årene som kommer. I en tid der mange lever med tidspress, fokus på individuelle behov og konkurrerende krav og tilbud, kan ikke frivilligheten tas for gitt. Det bør derfor legges vekt på å sikre frivilligheten et videre liv. Det vil være av stor samfunnsmessig nytte at innbyggerne fortsetter å samhandle i lag og foreninger, som frivillige på festivaler eller gjennom ideelt- og sosialt arbeid på fritiden, også femti år fram i tid.

For å bidra til dette er målet for Lillehammer kommune å utvikle en helhetlig frivillighetspolitikk som utløser verdiene og ressursene som er beskrevet i denne meldingen. En helhetlig og sektorovergripende frivillighetspolitikk må utformes i dialog mellom kommunens politikere og frivilligheten selv. Frivillighetsmeldingen gir et bredt spekter av lag/ foreninger og organisasjoner en samlet stemme gjennom å presentere viktige innspill som er kommet frem gjennom arbeidet med meldingen.

## Lenker til aktuelle planer og nettressurser

Oppdaterte kommunale planer finnes her:

<https://www.lillehammer.kommune.no/planer-a-aa.410054.no.html>

Frivilligheita – sterk sjølvstendig, mangfaldig. Den statlige frivillighetspolitikken.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/82a9eff104b3441d92c04198370a0724/nn-no/pdfs/stm201820190010000dddpdfs.pdf>

Folkehelsemeldinga. Gode liv i eit trygt samfunn.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/84138eb559e94660bb84158f2e62a77d/nn-no/pdfs/stm201820190019000dddpdfs.pdf>

Perspektivmeldingen 2017

<https://www.regjeringen.no/contentassets/aefd9d12738d43078cbc647448bbeca1/no/pdfs/stm201620170029000dddpdfs.pdf>

KS – frivillighet

<https://www.ks.no/fagomrader/demokrati-og-styring/frivillighet/>

Frivillighet Norge

<https://www.frivillighetnorge.no/>

Verdighetscenteret – frivillighet og kultur

<https://www.verdighetscenteret.no/ressursbank-frivillighet2/>

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor «Nye samarbeidsrelasjoner mellom kommuner og frivillige aktører» <https://hvlopen.brage.unit.no/hvlopen-xmlui/bitstream/handle/11250/2592124/eimhjellen.pdf?sequence=4&isAllowed=y>